

Рецензия

Вх. №

РД 20-754/29.05.2024г.

написана от член на научно жури, за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по обявена процедура от Икономически университет – Варна

1. Обща информация

- изготвил рецензията: доц.д-р Георги МАРИНОВ Георгиев, ИУ-Варна;
- основание за написване на рецензията: Заповед на Ректора на ИУ-Варна

РД-06-61/29.04.2024 г. и решение на научното жури от 09.05.2024 г. относно определяне на рецензенти;

- автор на дисертационния труд: Ралина Добринова Мирчева;

- тема на дисертационния труд СПЕЦИФИКА НА МЕЖДУНАРОДНАТА ДЕЙНОСТ НА КОМПАНИИТЕ ОТ ФАРМАЦЕВТИЧНАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРИЯ;

2. Данни за дисертанта: докторант Ралина Добринова Мирчева е зачислена в редовна докторантура по докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“ към катедра МИО, ИУ-Варна. Докторант Мирчева е изпълнила изискуемия минимум, свързан с образователната ѝ програма по индивидуален план и е публикувала изискуемия брой публикации за редовен докторант. Нейното отчисляване от докторантура с право на защита в срок от пет години започва да тече от 01.02.2022 г. Познавам докт. Мирчева лично още от студентските ѝ години, в специалност МИО в ИУ-Варна. Сред най-изявените студенти от випуска си, а по-късно и успешно представила се като преподавател, умеещ да привлече вниманието на студентите и да породи интерес към преподавания материал, докт. Мирчева е покрила всички изисквани от индивидуалния план дейности в срок, в т.ч. и необходимите докторантски изпити и научни публикации и участия в научни изяви. Докт. Мирчева има и успешна професионална кариера в областта на анализа на данни, което допълнително допринася за качеството на научните ѝ публикации.

3. Представеният дисертационен труд е организиран в стандартна структура от предговор, три глави, от които емпиричното проучване е в последната глава, заключение, библиографска справка и приложение. Обемът на разработката е 222 с., от които 200 с. основен текст с 47 фигури и 24 таблици и 22 с. библиографска справка и приложения. Цитирани са 139 литературни източници на български и английски език. Първа глава, след общо представяне на значението на глобализацията за сектора, представя наднационалното регулиране на фармацевтичния сектор - в т.ч. на ниво международни организации и като общи политики на ниво ЕС. Обръща се особено внимание на сливанията и поглъщанията в сектора, като потенциално ограничаващи конкуренцията, и на кризисни въздействия върху веригите на доставки, в частност през пандемийния период. Втората глава от дисертационния труд проследява състоянието у нас, въз основа на статистически данни и дълбочинни интервюта, започвайки от

нормативната рамка и представяйки структурата на пазара, като обеми и участници, основни практики, и акцентирайки върху спецификата на паралелния внос на лекарства като доста значим феномен. Третата глава съдържа основното емпирично проучване в разработката. Анализирани са основните търговски партньори на страната по отношение на вноса на медицински продукти. Следва анализ на вноса на антибиотици и ваксини, за период от последните 20 години. По-нататък се изследва най-скорошният петгодишен период, за който са направени проучвания в две направления - дейност на международните компании за съответния период, и паралелният внос и вносът на генерични лекарства за същия период. Авторефератът е в обем от 44 с., налице е и декларация за оригиналност, както и други изисквани по процедурата документи. Изпълнени са минималните национални изисквания за "доктор".

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд - структурата и съдържанието на представения дисертационен труд съответстват на действащите изисквания (чл. 34, ал. 2 и ал. 3 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна). Като основна цел авторката си поставя предизвикателството изследвайки и откроявайки тенденции, да даде насоки за обясняване и предвиждане на развитието на сектора, дори в среда на икономически и социални кризи. Това е важно, тъй като Covid-19 пандемията оставя под изпитание редица държави от ЕС, а ефектите от кризата в фармацевтната индустрия се наблюдават години след нея. От съществено значение е да се даде възможност на организациите, работещи в този сектор да вземат информирани решения и да разработят ефективни стратегии и практики с цел справедливо и устойчиво снабдяване на пазарите с лекарства, при което да се открият добрите практики и мерки, както и причините за липса на някои лекарства. Доколкото тази дейност бива извършвана в условия на действието на национални и наднационални политики, идеята е те също да бъдат изследвани. Авторката използва много интересно приложение на клъстерния подход, както и дълбочинни интервюта. Трудът е добре издържан лексикално и стилистично. Авторефератът напълно и точно отразява постиженията на дисертационния труд.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд - авторката изследва и доказва главно тезата, че паралелният внос и вносът на генерици може да осигури непрекъсваемост на доставките на лекарства, за да се осигури достъпа до медикаменти от пациентите в страната, и според мен това е силно значим резултат. Въпреки наличието на ограничения по отношение на обхвата на изследването, избраните за проучването времеви периоди са много удачно подбрани, тъй като включват пандемияния период, 2020-2021 г., който бе най-голямото предизвикателство пред търговията с лекарства, а и пред международната търговия въобще, и като размер, и като пространствено разпростиране, пораждайки редица въпроси по същността на глобализацията, а и на структурата на икономиката. Методологично - намирам използваните проучвателни подходи за удачно подбрани и коректно приложени. Особен принос на разработката е прилагането на особен подход

на клъстеризация с последващо съпоставително изследване на откритите структури, тъй като това позволява да се изведат смислено издържани заключения върху данни, отнасящи се за не много дълъг период, където традиционните иконометрични подходи не работят. Откритата статистически значима промяна в структурата на пазара, преди, по време на, и след пандемията е много ценен научен резултат, имащ и съществени практически измерения, а това нарежда разработката сред най-издържаните като резултат и като значение в съвременната българска наука за международните пазари.

6. Публикации и участие в научни форуми: представените свързани с дисертационния труд публикации и участия в научни форуми отговарят на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, съгласно чл. 26, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България и на количествените изисквания по чл. 35, ал. 1, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна. Във връзка с дисертационния труд, докт. Мирчева е публикувала 4 научни публикации (резултиращи в 35 точки по група показатели "Г", при изисквани мин. 30 точки), от които 3 научни доклада и 1 научна статия. Научните доклади са представени на различни научни форуми у нас, в т.ч. в УНСС и СА-Свищов, което съществено допринася за разширяване на видимостта на получените резултати.

7. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата - не констатирам наличие на плагиатство в представения дисертационен труд, както и в съпътстващите го публикации. В допълнение, авторката демонстрира високо ниво на оригиналност на изказа и представените идеи.

8. Критични бележки и препоръки - доколкото проучването е осъществено въз основа на данни за България, а получените резултати показват съществено значение в т.ч. и в социален план, считам за удачно изследването да се разшири, като обхване други подобни страни - например съседните (или балканските), от ЕС и извън ЕС. Допълнителна проверка на резултатите върху по-детайлизирани данни също би била плюс. Отчитайки съществуващите реалности, както по отношение на обема на дисертациите, така и най-вече по отношение на обхвата от разполагаеми данни, този коментар следва да се приеме по-скоро като препоръка за по-нататъшни проучвания;

9. Въпроси към дисертанта - има ли авторът някакви допълнителни резерви относно достоверността на твърденията (отговорите) в дълбочинните интервюта; колко полезни биха изглеждали дълбочинни интервюта с участници от по-ниски нива в сектора (мениджъри от средно равнище, търговски представители)? Как изглежда в момента вероятността при евентуална следваща пандемия реакцията на страните от ЕС спрямо потенциални проблеми с лекарствата да е по-адекватна?

10. В заключение - дисертационният труд на Ралина Мирчева представлява цялостно научно изследване по актуален икономически проблем. Съдържа теоретична и емпирична част и разработването е на равнището на съвременната наука, отговаря на най-високите критерии за подобни разработки. Дисертационният труд съдържа научни

и научно-приложни приноси, представляващи оригинален принос в науката. Трудът е изцяло дело на докторантката, която демонстрира задълбочени познания по проблема и способност за самостоятелно мислене. Отчитайки всичко казано по-горе, убедено подкрепям присъждането на ОНС "доктор" на Ралина Добринова Мирчева и приканвам Научното жури също да гласува положително.

Рецензент:

(доц. д-р Георги МАРИНОВ)

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

29.05.2024 г.

Вх. № РА20-766/31.05.2024г.

Рецензия,

написана от член на научно жури,
за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по обявена процедура
от Икономически университет – Варна

1. Обща информация

Изготвил рецензията: проф. д-р Галина Захариева
професор д-р в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление 3.8 „Икономика“, научна специалност: “Световно
стопанство и международни икономически отношения”, катедра „Международни
икономически отношения“, СА „Д.А.Ценов“ – гр. Свищов

Основание за написване на рецензията: Участие в състава на научното жури по
защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД-06-61/29.04.2024 г. и
решенията от първото заседание на Научното жури проведено на 09.05.2024 г.

Автор на дисертационния труд: Ралина Добринова Мирчева – докторант към катедра
„Международни икономически отношения“ при Икономически университет – Варна с
научни ръководители: проф. д-р Веселина Василева Димитрова и гл. ас. д-р Петър
Тодоров Бошнаков

Тема на дисертационния труд: Специфика на международната дейност на
компаниите от фармацевтичната индустрия в България

2. Данни за дисертанта

Ралина Добринова Мирчева придобива бакалавърска степен по специалност
„Международни икономически отношения“ в Икономически университет- Варна през
2015 г., а през 2016 г. - магистърска степен по Мениджмънт. От 2019 г. е зачислена като
редовен докторант към катедра „Международни икономически отношения“ при
Икономически университет- Варна. През периода на обучение тя полага необходимите
изпити и изпълнява успешно всички дейности, заложи в индивидуалния план, в
резултат на което е отчислена с право на защита. Професионалната ѝ биография
включва позициите на консултант и специалист качество. Владее отлично английски и
френски език.

3. Общо представяне на дисертационния труд

3.1. Обем и структура

Дисертационният труд „Специфика на международната дейност на компаниите от
фармацевтичната индустрия в България“ е с обем от 222 страници. Той се състои от
въведение (5 стр.), три глави (185 стр.), заключение (5 стр.), използвана литература (13
стр.) и приложения (10 стр.). Предложеният в изложението илюстративен материал
обхваща 47 фигури и 24 таблици.

Дисертационният труд отговаря на изискванията заложи в чл. 27, ал. 2 от
Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в
Република България.

3.2. Актуалност на темата

Дисертационният труд е посветен на актуален проблем, който е комплексен и със системен характер. От една страна, имаме човешкото здраве, което е от особено значение за икономическото благосъстояние, от друга, предприятията от фармацевтичната индустрия, които осигуряват производството и доставките на лекарства за поддържането на човешкото здраве, от трета, действието на регулации от различно равнище и характер, които влияят върху търговията с лекарствени продукти в национален и международен план. В днешно време, въпреки нарастването на международната търговия с лекарствени продукти, ставаме свидетели на проблеми свързани с обезпечаването на лекарства, предвидимостта и регулярността на доставките, особено в условията на кризи. Именно това прави въпросът за търговията и снабдяването на пазарите с лекарства изключително важен, както и този за използването на потенциала на международната търговия за елиминиране на появилите се дефицити чрез усъвършенстване на регулаторните механизми и подобряване дейността на фармацевтичните предприятия и ангажираните институции в контекста на протичащите интеграционни процеси.

3.3. Обект, предмет, цели, задачи, теза, инструментариум и литература

Обектът и предметът в дисертационния труд са коректно дефинирани и в съответствие с избраната от дисертантката тема. *Обект на изследването* в дисертационния труд са фармацевтичните компании, които оперират на вътрешния пазар. *Предмет на изследването* е търговската дейност във фармацевтичния сектор и измененията, които настъпват при значими промени във външната среда. *Основната цел на дисертацията* е да се открият специфики и тенденции на българския пазар при вноса, производството и търговията на лекарства, като за постигането ѝ са поставени следните *изследователски задачи*:

- В теоретико-методологичен план: да се систематизира и анализира научната литература относно международната търговия, отделните подходи и специфики в дейността.
- Да се проучи организацията на фармацевтичния бизнес и търговията с лекарства в България.
- Да се открият както добрите, така и противоречивите практики при международната търговия с лекарства.
- Да се направи проучване за тенденциите при вноса на лекарства в България.
- На база на проведеното теоретико-методологично изследване и емпирично проучване да се направят обобщения, изводи и предположения за развитието на сектора.

В дисертационния труд се застъпва *тезата*, че паралелният внос и вносът на генерици може да осигури непрекъсваемост на доставките на лекарства, за да се осигури достъпа до медикаменти от пациентите в страната. Формулирани са следните изследователски хипотези:

Хипотеза 1: Вносът на медицински продукти в България отбелязва значителен ръст след влизането на България в ЕС.

Хипотеза 2: Пандемията Covid-19 оказва влияние при реализирането на доставките на лекарства в страната.

Хипотеза 3: Паралелната търговия способства за това да се набавят липсващи лекарства на пазара чрез внос.

Хипотеза 4: Вносът на генерични лекарства в България отбелязва значителен ръст за изследвания период 2018-та-2022-ра година.

Като цяло целта и задачите на дисертационното изследване са постигнати, заявената теза е доказана и са потвърдени формулираните хипотези.

С оглед спецификата на тематиката и ограниченията, свързани с набавянето на данни, докторантката е избрала и приложила адекватни подходи и методи на изследване. В хода на изследването са приложени различни методи като: сравнителен метод, аналогия, синтез, дедукция и индукция, дълбочинно интервю, клъстерен анализ. Особено ценни са резултатите получени с помощта на дълбочинни интервюта и клъстерен анализ с програмен език R.

Библиографската справка сочи, че за постигане на целта и задачите на дисертационния труд докторантката използва 139 източника на български и английски език, които включват 29 монографии и студии, 51 статии и 59 електронни източници.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертацията е структурирана в три глави, които следват своята логика. В първа глава на дисертационния труд се поставят основите на едно задълбочено теоретично и практическо изследване. Главата разглежда значението на глобализацията, регионалната интеграция и икономическото благосъстояние, както и по какъв начин те влияят на международната търговия с лекарства. В йерархичен порядък са представени и международните организации, регулаторни органи и съюзи, които регулират търговията с лекарства. Разгледани са фармацевтичните ТНК, като главна част от новите тенденции в международния бизнес и глобалната конкурентоспособност на международните пазари. Главата приключва с анализ на въздействието на Covid-19 върху системите за доставки в лекарствената промишленост.

Глава втора представя организацията на фармацевтичния бизнес и търговията с лекарства в България. Разгледана е законодателната рамка в България при търговия на едро с лекарства, посочени са основните практики, свързани с лекарствената политика и основната терминология. Илюстриран е начинът за изграждане и функциониране на веригите за доставки при търговията на едро с лекарства и са представени значението и обхватът на паралелната търговия с лекарства. Акцент в главата са и противоречивите практики на българския пазар, както и някои от възможните причини за недостига на определени лекарства у нас.

Трета глава представя емпиричното изследване. Представени са обхвата, задачите и информационни източници на емпиричното изследване. Направен е задълбочен и обстоен анализ на данните за вноса на фармацевтични продукти, паралелния внос и дейността на международните компании. Изведени се препоръки с приложен характер.

В заключението на дисертационния труд се потвърждават основната теза и хипотезите.

Представеният Автореферат на дисертационния труд е с обем от 44 страници и отразява в синтезиран вид съдържанието и структурата на труда. Езикът на изложението отговаря на академичните изисквания.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд

Налице е оригинално, многокомпонентно и многоаспектно изследване в областта на международната дейност на компаниите от фармацевтичната индустрия в България.

Въз основа на представеното в него, приемам заявените от дисертантката научни и научно-приложни приноси. Те могат да се идентифицират в следните аспекти:

1. Обогаляване на теоретичните знания, свързани с влиянието на редица фактори на глобалната среда върху развитието на фармацевтичния бизнес и адаптацията му спрямо международната политическа, икономическа и социална среда.

2. В теоретико-приложен аспект е изследвана и доказана ключовата роля на фармацевтичната индустрия и динамиката на развитието ѝ за благосъстоянието на нациите. Утвърдените, посредством приложени методи за количествено и качествено изследване, постановки и изводи са съществени и за доказване на авторската теза и хипотези.

3. Дисертационният труд допринася за разширяване на приложното поле на познати инструменти на научното изследване в слабо-проучвана област на международния бизнес, каквато е фармацевтичната индустрия.

4. Въз основа на проведените проучвания и анализ е формулиран пакет от предложения на фирмено и институционално равнище, които биха могли да се използват в процеса на вземане на решения по отношение на снабдяването на пазарите с медицински продукти и лекарства, особено в период на кризи и непредвидимост.

6. Публикации и участие в научни форуми

Идеите на автора са представени публично чрез 4 публикации – една самостоятелна статия в научно списание с „отворен достъп“, което се реферира/индексира в ERIH PLUS и CEEOL, два самостоятелни доклада и един в съавторство представени на авторитетни форуми. Предоставените материали потвърждават, че е налице съответствие с **количествените изисквания по чл. 35, ал. 1, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна и минимални национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“**, съгласно чл. 2б, ал.2 и 3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България.

7. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не констатирам плагиатство в представените от докторанта дисертационен труд и автореферат.

8. Критични бележки и препоръки

Като цяло нямам съществени бележки към автора. Мога да препоръчам да продължи своята работа в областта на изследване проблемите на фармацевтичната индустрия в национален и международен аспект.

9. Въпроси към дисертанта

В първа глава е отделено голямо внимание на процесите на глобализация, регионализация и интеграция. Можем ли да открием някой от тях като водещ за състоянието и развитието на търговията с фармацевтични продукти на българския пазар?

Установяват ли се подобни на очертаните от автора проблеми по отношение на българския пазар на лекарства и на пазарите в други страни, т.е. в каква степен те могат да се определят като национални или като общоевропейски?

10. Заключение

Представеният дисертационен труд на тема „Специфика на международната дейност на компаниите от фармацевтичната индустрия в България“ с автор **Ралина Добринова Мирчева** отговаря на изискванията за присъждане на ОНС „доктор“ съгласно ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, както и на специфичните изисквания на Икономически университет – Варна. Той съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и демонстрира по категоричен начин качествата и уменията на дисертантката за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

С оглед на всичко изложено, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на научна степен „доктор“ на **Ралина Добринова Мирчева** в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.8. Икономика, Научна специалност "Световно стопанство и международни икономически отношения".

30.05.2024

Изготвил реценз

/проф. д-р ~~Галина Захариева~~

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679